

ترجمهٔ متون ادبی به مثابه فرایند:

درس‌نامه

ابوالفضل عری

عضو هیئت علمی دانشگاه اراک

سرشناسه	:	خرّی، ابوالفضل، ۱۳۵۱ – Horri, Abolfazl
عنوان و نام پدیدآور	:	ترجمه متون ادبی به مثابه فرایند: درس نامه / ابوالفضل خرّی
مشخصات نشر	:	تهران: ترجمه پژوهان، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	:	۲۶۴ ص.
فروست	:	کتابهای درسی مطالعات ترجمه؛ TP۹۱۴
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۹۸۷۶۴-۲-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	ص. ع. به انگلیسی Abolfazl Horri. Literary Translation as Process
موضوع	:	زبان انگلیسی – ترجمه به فارسی English Language – Translating into Persian
موضوع	:	ادبیات انگلیسی – ترجمه به فارسی English Literature – Translation into Persian
موضوع	:	ترجمه Translating and Interpreting
موضوع	:	زبان انگلیسی – ترجمه به فارسی – راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	:	English language -- Translating into Persian-- Study and teaching (Higher)
رده بندی کنگره	:	PE۱۴۹۸/۲
رده بندی دیویی	:	۴۲۸/۴۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۶۷۹۴۵۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی ::	:	فیپا

ترجمه متون ادبی به مثابه فرایند

تألیف: دکتر ابوالفضل خرّی

طرح جلد از: امیرحسین فراهانی

چاپ اول: چاپخانه فرشیه: ۲۰۰ نسخه

۸۰ هزار تومان

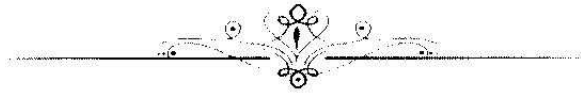

تهران: ص. پ. ۱۵۹-۱۳۴۷۵-دورنگار ۲۲۱۷۰۷۴۴

hus.mollanazar@gmail.com @IranianTranslationStudies books.translationstudies.ir

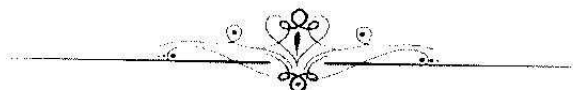
حق چاپ برای نشر ترجمه پژوهان محفوظ است.

فهرست مطالب

۴.....	مقدمه
۱۴.....	درس گفتار اول: انواع متون
۲۹.....	درس گفتار دوم: تحلیل متون
۳۹.....	درس گفتار سوم: فرایند ترجمه‌گری ادبی
۴۹.....	درس گفتار چهارم: ترجمه فرایندمحور در عمل
۶۱.....	درس گفتار پنجم: قطعات کوتاه ادبی
۶۸.....	درس گفتار ششم: ترجمه‌گری متون توصیفی
۷۹.....	درس گفتار هفتم: ترجمه‌گری صدای روایتگر در متون روایی
۹۷.....	درس گفتار هشتم: سنخ‌های موقعیت روایی
۱۱۳.....	درس گفتار نهم: ترجمه‌گری متون روایی توصیفی
۱۳۳.....	درس گفتار دهم: ترجمه‌گری زبان طنز و کنایه
۱۷۶.....	درس گفتار یازدهم: ترجمه‌گری گفت‌وگو
۱۸۳.....	درس گفتار دوازدهم: مبانی ترجمه گفت‌وگو در متون روایی و نمایشی
۱۹۹.....	درس گفتار سیزدهم: ترجمه‌گری گویش
۲۱۷.....	درس گفتار چهاردهم: ترجمه‌گری زاویه دید
۲۲۴.....	درس گفتار پانزدهم: ترجمه‌گری وجوه گفتمان روایی
۲۳۹.....	منابع و مآخذ مرتبط با ترجمه متون ادبی
۲۵۵.....	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۲۶۰.....	نمایه موضوعی

مقدمه

یکی از دغدغه‌های اصلی نگارنده به ویژه از زمانی که رسمی‌تر سرگرم تدریس درس ترجمه متون ادبی در سطح کارشناسی رشته زبان و ادبیات انگلیسی و نیز رشته مترجمی زبان انگلیسی بوده، تهیه درس‌نامه‌ای عملی و نظری برای این واحد درسی بوده است. از این رو، با رسمیت یافتن تدریس این واحد درسی، نگارنده ایده نگارش درس‌نامه‌ای را برای این درس در نظر داشته و به همین سبب، کوشیده است که در کلاس‌های درس این واحد نیز، مطالب و نمونه متون به ترتیبی انتخاب شوند که مرتبط با وجوه مختلف ترجمه ادبی باشند. از این رو، نگارنده، بیش از یک دهه است که به تدریس این درس اشتغال داشته است و مطالب و یادداشت‌های بسیاری را نیز فراهم آورده است؛ لیکن فرصتی دست نداد که آن ایده اولیه تهیه درس‌نامه صورت واقعی پیدا کند. از این رو، به محض اینکه در مبادله‌های کلامی که با استاد معزز، جناب دکتر ملانظر در آبان‌ماه ۱۳۹۸ به عمل آمد، مقرر شد که نگارنده، درس‌نامه‌ای برای ترجمه متون ادبی را ظرف مدت یک سال آماده کند. نگارنده درست یک سال بعد در آبان ۱۳۹۹، مجموعه مطالب و یادداشت‌های خود را و در واقع، آنچه در چننه داشت، در حجمی بالغ بر ۵۰۰ صفحه آماده کرد؛ لیکن، نگارنده نیک می‌دانست کتابی با این حجم به هیچ رو، مناسب درس‌نامه‌ای برای تدریس در طول یک ترم پانزده یا شانزده جلسه‌ای نخواهد بود. با این حال، مطالب و یادداشت‌ها را استاد معزز رویت و ملاحظه فرمودند و ایشان را نیز نظر بر همین بود. البته، ناگفته نماند که شروع نگارش این کتاب، همزمان شد با شیوع اپیدمیک بیماری کووید-۱۹ و به ویژه خانه‌نشینی‌های اجباری که از پی شیوع بیماری عارض گشت. باری، نگارنده، فرصت این خانه‌نشینی و به اصطلاح، چله‌نشینی را غنیمت شمرد و در حالی که هرروزه اخبار ناگوارتری را از تبعات شیوع این بیماری — که آخر الامر، معلوم نشد آزمایشگاهی است یا نیست — می‌شنید، با ترس و البته امید، کار سر و سامان دادن به یادداشت‌ها و مطالب جسته‌گریخته در این باره را آغاز کرد.

البته، ناگفته نماند که نگارنده در مدت تدریس این درس، چندین و چند مقاله عمده‌تاً پژوهشی و یک طرح پژوهشی را نیز به سرانجام رسانده بود که در سر و سامان گرفتن این کتاب، بسیار یاری‌رسان بودند. علی‌ای حال، مطالب کتاب در اوج بیم و شوق و دل‌نگرانی و امید و گرفتاری‌های خاص تدریس مجازی و مسائل و مشکلات دیگر، اندکان‌دک، تبویب و تنسيق یافتند.

از دیگر سو، در صحبت‌های متوالی با استاد معزز، قرار شد که یک درس‌نامه عملی از مطالبی که مناسب تدریس باشد، تهیه شود و سایر مطالب نیز به نوعی دیگر استفاده شوند. در نهایت، شخصاً بر آن شدم که مطالب نظری و عملی گرد آمده را در قالب یک درس‌نامه برای تدریس و یک یا دو کتاب نظری در ارتباط با ترجمه ادبی آماده نشر کنم. از این رو، آنچه در این کتاب، پیش چشمان شما خواننده گرامی قرار دارد، درس‌نامه عملی برای درس «ترجمه متون ادبی» است.

کلیات درس‌نامه

هدف این کتاب، آشنا کردن دانشجویان درس ترجمه متون ادبی در دو گرایش ادبیات و مترجمی در مقطع کارشناسی است. در واقع، این کتاب تلاش می‌کند کلیات مسائل مرتبط با ترجمه‌گری آنچه به اصطلاح «ادبیات» در فنی‌ترین معنای کلمه نامبردار است و عمده‌تاً آثار منظوم و منثور و نمایشی را شامل می‌شود، در اختیار مدرسان و به طریق اولی، دانشجویان رشته زبان و ادبیات انگلیسی قرار بدهد. از این نظر این کتاب می‌کوشد کلیات این مسائل را در حوزه‌های مختلف مرتبط با ترجمه ادبیات از حیث نظری و عممی بررسی کند. برای همین منظور، ابتدا کلیات مسائل ادبی مرور، معرفی، بررسی و تمرین می‌شوند، نگاه، در فصل‌های مختلف کتاب، مسائل فنی مرتبط با ترجمه متون ادبی به طور جزئی‌تر و همراه با توضیح و تمرین بررسی و از طریق اشاره به آثار مختلف ادبی ترجمه شده به فارسی، مرور و تبیین خواهند شد. در عین حال، این درس‌نامه می‌کوشد در راستای سرفصل مصوب وزارت عتف نیز حرکت کند. این سرفصل، دو هدف کلی دارد:

۲) ترجمه تمرین متن‌های ادبیات مانند گزیده‌های رمان و داستان‌های کوتاه (برگرفته از سرفصل مصوب وزارت عتف).

همچنین، این سرفصل در دو بخش نظری و عملی تبویب شده است:

بخش نظری:

- ۱) آشنایی با ویژگی‌های مترجم ادبی و تفاوت ترجمه ادبی با سایر انواع ترجمه
- ۲) چگونگی و ملاک‌های انتخاب اثر برای ترجمه
- ۳) زبان ترجمه: زبان معاصر یا زبان کهنه
- ۴) حفظ سبک و سیاق متن و لحن در ترجمه ادبی

بخش عملی:

- ۱) معرفی نمونه‌های ادبیات ترجمه‌شده برای آشنایی دانشجو با مخاطب و سلايق او
 - ۲) مقایسه متن‌های ادبی و ترجمه‌های فارسی آنها برای آشنایی دانشجو با ویژگی‌های ترجمه ادبی
 - ۳) ترجمه متن‌های ادبی و بررسی ترجمه‌های دانشجویان در کلاس
 - ۴) ترجمه آرایه‌های کلام و مشکلات آنها
 - ۵) ترجمه گویش (برگرفته از سرفصل مصوب وزارت عتف).
- درس‌نامه کنونی کوشیده است این دو بخش نظری و عملی سرفصل مصوب را از منظری تازه و با رویکردی دیگر، در اختیار مدرسان و دانشجویان بگذارد و حتی مطالبی تازه‌تر را به ویژه در ارتباط با انواع متون ادبی و غیرادبی ارائه کند.

تاریخچه مطالعات ترجمه متون ادبی در ایران

از دیرباز تاریخ و از دوران پیشاسلامی تاکنون، بحث ترجمه به مثابه ابزار دادوستد فرهنگی میان ایران و سایر بلاد مطرح بوده است؛ اما، بحث مطالعات ترجمه و به طریق اولی، مطالعات ترجمه ادبی در ایران، عموماً به چند دهه گذشته و به ویژه به راه‌اندازی رشته‌های مرتبط با مطالعات ترجمه در سنت دانشگاهی ایران از یک سو، و انتشار برخی مجلات به ویژه مجله تخصصی مترجم در دانشگاه فردوسی از دهه ۱۳۷۰ ش. و نشریه مطالعات ترجمه در دانشگاه علامه از دهه ۱۳۸۰ ش. از سوی دیگر، بازمی‌گردد.

آذرنگ (۱۳۹۴) به طور مستوفی تاریخ ترجمه در ایران را معرفی و مرور کرده است. مجله مترجم با انتشار بحث‌های تخصصی درباره ترجمه آثار ادبی در ایران، مصاحبه با مترجمان ادبی و پرداختن به مسائل مستقیم و غیرمستقیم مرتبط با ترجمه ادبی، پیشگام مطالعات در این زمینه محسوب می‌شود. همین مجله در شماره اول خود به طرزی زیرکانه، با انتشار مقاله جیمز هولمز که نقشه راه مطالعات ترجمه در جهان محسوب می‌شود، از همان ابتدا تلاش می‌کند بسیار اصولی و بنیادین مسائل مرتبط با ترجمه و در کنار این مسائل کلی، مسائل مرتبط با ترجمه متون ادبی را زمینه‌سازی کند. نگاهی کلی به بیش از ۷۰ شماره مجله نشان می‌دهد مطالعات ترجمه متون ادبی مشتمل بر ترجمه نثر ادبی، نثر روایی، شعر و نمایش‌نامه، در این مجله جایگاه خودویژه دارد. پس از این مجله، مجله علمی-پژوهشی مطالعات ترجمه تلاش شایسته کرده که از طریق انتشار مقالات علمی، گوشه‌ای از تلاش‌های مرتبط با ترجمه به طور عام و ترجمه متون ادبی به طور خاص را در سنت دانشگاهی ایران بازتاب دهد. افزون بر این دو مجله، برخی نشریات هم تلاش کرده‌اند به صورت پراکنده به مسائل ترجمه متون ادبی بپردازند. همچنین، برخی تکنگاری‌ها نیز که عموماً صبغه آموزشی دارند کوشیده‌اند مسائل مرتبط با ترجمه ادبی را در قالب درس‌نامه و منابع آموزشی در اختیار دانشجویان قرار بدهند. سابقه این تکنگاری‌ها به کتاب ترجمه متون ادبی (علی خزاعی فرید (سمت، ۱۳۹۶) می‌رسد. سایر تکنگاری‌ها را نیز عمدتاً انتشاراتی‌های وابسته به سنت دانشگاهی منتشر کرده‌اند. خزاعی‌فرید در این کتاب، مسائل مرتبط با ترجمه متون ادبی را که عمدتاً بازنشر مطالب مجله مترجم است، در چندین فصل، دسته‌بندی و تبویب کرده است.

همچنین، عمده مطالب نظری درباره مسائل ترجمه ادبی در چندین کتاب دانشگاهی، مجموعه مقالات معدود همایش‌های زبان‌شناسی و ادبیات و مقالات پراکنده در برخی نشریات به ویژه دو مجله مترجم و مطالعات ترجمه آمده است. تاکنون یک همایش درباره ترجمه ادبی در ایران برگزار شده که مجموعه مقالات آن در کتابی جداگانه منتشر شده است. شرکت‌کنندگان در این همایش متشکل از صاحب‌نظران و مترجمان، کوشیده‌اند وجهی از وجوه رنگارنگ ترجمه متون ادبی را بررسی کنند. همچنین، برخی همکاران نیز کتاب‌های درسی در ارتباط با ترجمه متون ادبی منتشر کرده‌اند؛ از آن جمله است:

علیمحمد محمدی (پیام نور، ۱۳۹۲)، پروانه معاذاللهی (دانشگاه ولیعصر، ۱۳۹۳) و عباس مرادان و نیره احمدیان (دانشگاه سمنان، ۱۳۹۵) از میان سایر همکاران. محمدی کوشیده است که ترجمه گزیده‌ای از انواع متون ادبی را بررسی کند. ایشان، در مقدمه کتاب، کلیاتی درباره تاریخچه ترجمه نیز ذکر می‌کنند. معاذاللهی نیز در کتاب خود که به زبان انگلیسی است می‌کوشد وجوه مختلف ترجمه متون ادبی را بررسی کند. عباس مرادان و همکار نیز، کتاب خود را که بررسی متون ترجمه‌شده اسلامی و ادبی ۱ و ۲ نام دارد، در دو بخش تنظیم کرده‌اند. بخش اول، مشتمل بر سی قطعه شعر و نثر است و بخش دوم، مجموعه‌ای از متون ادبی بدون تمرین و فصل‌بندی (ص. ۷).

وانگهی، برخی همکاران به ویژه در گروه زبان و ادبیات عربی نیز کتاب‌هایی درباره ترجمه منتشر کرده‌اند و درباره ترجمه متون ادبی هم سخن گفته‌اند؛ از آن جمله است: فن ترجمه از منصوره زرکوب (مانی، ۱۳۸۸)، روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی از رضا ناطمیان (سمت، ۱۳۸۹)، روش ارزیابی و سنجش کیفی متون ترجمه‌شده از عربی به فارسی از حافظ نصیری (سمت، ۱۳۹۰)، فن ترجمه از یحیی معروف (سمت، ۱۳۹۴) و فن ترجمه از رضا ناطمیان (پیام نور، ۱۳۹۸) از میان سایر کتاب‌ها. با این حال، این کتاب کوشش کرده است مسائل ترجمه متون ادبی را به مثابه فرایند و از منازری تازه آموزش بدهد.

سخنی با مدرسان

این درس‌نامه، عمدتاً مسائل مرتبط با ترجمه متون ادبی منثور را بررسی می‌کند و امید است که در درس‌نامه‌هایی جداگانه، مسائل ترجمه متون منظوم و نمایشی را هم بررسی کنیم. این درس‌نامه، همان گونه که پیشتر گفته شد، در ابتدا، بالغ بر ۵۰۰ صفحه بود؛ لیکن، بنا به ضرورت آموزشی، حجم آن کاسته شد و صورت کنونی را پیدا کرد. این درس‌نامه، می‌تواند به طرق گوناگون به شما مدرسان گرامی یاری برساند:

- ۱) شما می‌توانید این درس‌نامه را منبع اصلی واحد ترجمه متون ادبی در نظر بگیرید؛ اما بسته به میل و علاقه خودتان، چینش درس گفتارها را جابه‌جا کنید.